

‘Pak kinderen hun spel niet af!’ De sportclub als opvoedingsmilieu

Hans van Crombrugge, m.m.v. Greet Dupain
Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen
Brussel

In- en aanleiding

Een kleine 370.000 Vlaamse kinderen en jongeren waren in 2005 aangesloten bij een sportclub van een door de overheid erkende of gesubsidieerde federatie. Meer dan de helft hiervan zijn jonger dan 12 jaar.¹ Op zich zijn dan mooie cijfers. Actieve sportbeoefening is een niet te onderschatten instrument voor de volksgezondheid. Bovendien leeft maatschappelijk de verwachting dat sport bevorderlijk is voor de gehele ontwikkeling van de kinderen en jongeren: niet alleen lichamelijk, maar ook op sociaal, emotioneel, cognitief en moreel vlak. ‘Een gezonde geest in een gezond lichaam’ is het motto. Algemeen bekend is dat er verbanden zijn tussen motorische ontwikkeling en verstandelijke ontwikkeling. Beleidsmakers gaan ook uit van de aannemelijke idee dat sport een goede zaak is voor de sociaal-emotionele en morele ontwikkeling. Bij sport leert men emoties controleren, leert men samenwerken, wordt teamgeest bevorderd, leert men fair play en verantwoordelijkheidszin. In deze lijn liggen trouwens verschillende integratieprojecten waarbij georganiseerde sportbeoefening een centraal instrument is.²

Dergelijk optimisme contrasteert met de wijze waarop jeugdsport de laatste tijd in de media komt. Een greep. Verbale en fysieke agressie van spelers en ouders tegenover de scheidsrechters. Wedstrijden die ontaarden in vechtpartijen. Sporters die de kleedkamers vernielen. Federaties die clubs boetes opleggen en jonge spelers levenslang schorsen wegens gewelddadigheid rond en op het veld. Jonge sporters die betrappt worden op dopinggebruik. Een vader die verdacht wordt jarenlang een sporter vergiftigd en uiteindelijk vermoord te hebben om zo de kansen van zijn dochter gaaf te houden. Veel aandacht in de pers was er dan ook voor de campagne van Klasse voor ouders en de Belgische Voetbalbond om alle betrokken partijen te motiveren om meer aandacht, tijd, energie en mankracht te steken in fair play op en rond het veld. In Nederland loopt een vergelijkbare campagne met als slogan ‘geef de kinderen hun spel terug’. In de SIRE- televisiespot worden ouders in beeld gebracht die alles behalve hun emoties weten te bedwingen. Reacties op de websites van de initiatiefnemers van deze acties geeft aan dat mensen in hun directe omgeving voortdurend geconfronteerd worden met verbaal en andere geweld bij ouders, maar ook trainers en sporters.³

Het wetenschappelijk onderzoek is beperkt, maar geeft op het eerste zicht weinig reden om optimistisch te zijn over de positieve effecten van georganiseerde competitiesport. Zowel Klasse voor ouders als SIRE verwijzen naar onderzoeksrapporten die aangeven dat er veel vooral verbale agressie is bij ouders, zowel ten aanzien van andere ouders, trainers, het eigen kind, als andere kinderen. Een overzicht van bestaand internationaal onderzoek leert de Nederlandse sportpsycholoog Frank Jacobs dat de morele ontwikkeling van sporters niet beter

¹ Bron: <http://aps.vlaanderen.be/statistiek/cijfers/sport/deelname/SPORTPART001b.xls>

² Vgl. E. Wioldraaijer & C. van den Brink (2006). *Hinderlijk buitenspel. Sport als motor van integratie*. Deventer: daM.

³ Zie: <http://geefkinderenhunspelterug.nl> ; vgl. <http://www.klasse.be/ouders/positief> .

verloopt dan deze van niet-sporters. Integendeel: kinderen en jongeren die contact- en ploegsport beoefenen lijken eerder zwakker te zijn in moreel oordeelsvermogen.⁴ Onderzoek van de Leuvense sportpsycholoog Yves Vanden Auweele wijst bovendien op de realiteit van overmatige stress in jeugdsportclubs.⁵

Momenteel lopen tal van initiatieven om de kwaliteit van de jeugdsport te verhogen. De meeste richten zich tot trainers/coaches en pogen via opleiding en bijscholing deze te brengen tot ‘*positive coaching*’. Een ander spoor richt zich tot de ouders. Zo zijn we aan het Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen te Brussel gestart met een interventieonderzoek waarin veel verwacht wordt van het verhogen van de actieve participatie van ouders bij de sportclub om de pedagogische kwaliteit van sportclubs te verhogen.

Hier ga ik niet verder in op deze onderzoekingen. Dat lijkt me trouwens nu te vroeg gegeven de stand van zaken. Tegen deze achtergrond wil ik wel enkele beschouwingen ontwikkelen inzake de pedagogische kwaliteit van georganiseerde jeugdsport. Ik zal pogen enkele thema’s en probleemvelden te identificeren van de sportclub als opvoedingsmilieu. Hierbij ligt het zwaartepunt op de ouderlijke verantwoordelijkheden terzake. Hiermee is niet gezegd dat ouders de eerste en grootste verantwoordelijkheid hebben. Beleidsmakers en verantwoordelijken in sportclubs en federaties staan voor heel belangrijke opgaven en zullen wel degelijk hun verantwoordelijkheid moeten opnemen. Maar ook ouders hebben hun verantwoordelijkheid en als gezinspedagoog die de gezinsopvoeding en de kwaliteit van de ouder-kindrelatie wil verbeteren interesseert me deze het meest. Ik zal trouwens vanuit deze optiek ook wijzen op bepaalde verantwoordelijkheden van anderen. Het zal blijken dat bij deze opvoeding op en rond het sportveld het om meer gaat dan alleen maar scheldende ouders.

Vrije tijd, spel en sport

Kinderen hebben nood aan spel. Kinderen hebben recht op spel.⁶ De eerste en meest fundamentele vraag is of georganiseerde sport hiermee wel iets van doen heeft. Sport – ook de recreatieve – is gericht op prestaties. Door middel van competitie probeert men zich zelf te onderscheiden, wat niet kan zonder zich te meten aan anderen. Omwille van prestatie en competitie moeten sporters veel oefenen en zeer gericht en gedisciplineerd trainen. Wat begint als een spel, wordt voor velen een sport en voor een selecte groep uiteindelijk een beroep. Wat heeft dat alles nog met spel en vrije tijd te maken?

Naast de tijd die naar onderwijs gaat, hebben kinderen inderdaad nood aan en recht op vrije tijd. In deze vrije tijd moeten kinderen tijd en ruimte krijgen om te kunnen spelen: ongedwongen, ongestructureerd, nutteloos, prestatieloos, kortom gewoon plezier maken. Eigen initiatief en zelf bepalen wat men wil doen, hoe men het wil doen, zonder dat iets moet, zijn hierbij cruciaal. Dit wil niet zeggen dat ouders of andere opvoeders deze spelruimte niet mogen beperken. Het spel moet constructief blijven niet alleen voor de omgeving, maar ook voor het kind zelf. Iets vernielen kan prettig zijn voor het kind, maar moet omwille van andere belangen – ook dat van het kind – verboden worden. Een spel kan een kind dermate

⁴ F. Jacobs & R. Diekstra (2007). *Effecten van sportbeoefening op cognitieve, sociaal-emotionele en de morele ontwikkeling van kinderen en jeugdigen. De mogelijkheden en onmogelijkheden van meta-analytisch literatuuronderzoek*. Den Haag: Haagse Hogeschool. (niet gepubliceerd).

⁵ Y. Vanden Auweele e.a. (2002). *Gekwetste kinderen. Bedreiging van de positieve waarden in de kinder- en jeugdsport*. Brussel: Panathlon. (<http://www.bvlo.be/upload/Gekwetste%20kinderen%2025%20blz.pdf>).

⁶ Klassieker in deze: P. Moor (1973). *Die Bedeutung des Spiels in der Erziehung*. Stuttgart: Huber.

aanspreken dat het een echte verslaving wordt. Ook dat moet voorkomen worden door grenzen te stellen en alternatieven te bieden. Kinderen kunnen zelf de gehele vrije tijd niet vullen met eigen vrij spel. De door ouders en opvoeders georganiseerde vrije tijd is daarom wenselijk en noodzakelijk. Deze mag nooit volledig beslag leggen op de vrije tijd van het kind. Deze georganiseerde vrije tijd moet bovendien ook zelf ook voldoende ruimte laten voor spel. Hiervoor moet aansluiting gezocht worden bij de talenten, interesses, mogelijkheden e.d. van het kind. Daarmee komen we bij de sport.

Om een voorbeeld te nemen. Vele kinderen spelen graag met een bal en gaan onder elkaar voetbal spelen. Je ziet al snel welke kinderen meer willen kunnen: ze oefenen bijvoorbeeld onophoudelijk om een bepaalde truc te kunnen. Bij deze kinderen zullen er zijn die spontaan vragen om bij een club te mogen gaan spelen. Het is mogelijk dat je zelf als ouder dat aanbiedt omdat je denkt dat dit echt iets voor het kind is. (Er zullen ook kinderen zijn die bij een sportclub willen omdat hun vriendjes daar spelen). Wat je in elk vaststelt, is dat kinderen zoveel plezier aan dat spel beleven dat ze zich zelf verder willen bekwamen in die sport. Wat meer is: opdat ze zouden blijven plezier beleven aan het spel, moet hun de gelegenheid geboden worden om meer doelgericht een aantal vaardigheden te leren. Dat aanleren moet en kan als een spel ervaren worden. De gerichtheid op het kunnen 'meer' presteren, hoeft niet tegengesteld te zijn aan het spelelement. Onvermijdelijk impliceert dit ook competitie: het zich willen meten met anderen.

Ouders, maar ook als trainers staan dan voor de opgave ervoor te zorgen dat het een spel blijft en het kind zich niet gaat blindstaren op prestaties en het willen de beste zijn. Dat kan eenvoudig door het kind niet extra te gaan belonen voor goede prestaties. Het presteren op zich moet beloning zijn en blijven voor het kind. Zo ook is competitie – het zich meten met elkaar – een 'goed', maar het moet een 'goed op zich' blijven. Rangschikkingen bijhouden, kampioenvieringen zijn daartoe niet nodig. Wat beloond kan worden door ouders, is niet de prestatie en/of competitie, wel het meedoen. Dat een kind iets wil kunnen, mag beloond worden, niet dat het iets kan. Uiteindelijk is dat het olympisch principe: *'deelnemen is belangrijker dan winnen'*. Dat wil niet zeggen dat men niet mag willen winnen. Integendeel. Kinderen geven dat trouwens zelf aan in elk spel: binnen het spel moet men 'serieus' meespelen. Het is niet prettig meer als iemand 'zich laat verliezen' of tijdens het spel het spel in vraag stelt ('het is toch niet echt', 'het is maar alsof').

Kinderen verschillen van elkaar wat betreft talent en wil om uit te blinken in een sport. Ideaal is als de mogelijkheden en verlangens samenvallen. Dan beleeft men plezier en blijft sport een spel. Daarom moet er een voldoende divers aanbod zijn: niet alleen aan verschillende sporten, maar ook aan verschillende 'niveaus' binnen een sport. Vanaf een bepaalde leeftijd en vanaf een bepaald niveau van bekwaamheid, is het voor kinderen niet meer prettig als de groepen te heterogeen zijn. Als je graag loopt, dan moet dat in een groep van lopers die aan elkaar gewaagd zijn. Het is niet prettig om steeds de laatste te zijn, zoals het ook niet meer prettig is als je steeds de eerste bent. In geen van beide gevallen kan je plezier beleven aan het presteren. Als opvoeders moeten ouders en clubs het mogelijk maken dat kinderen overeenkomstig hun mogelijkheden en interesses kunnen sporten. Het komt er niet op aan de beste te zijn, de snelste, de behendigste, maar wel in een omgeving te kunnen sporten zodanig dat je er plezier kan aan beleven en eruit kan halen wat mogelijk en wenselijk is. De sportactiviteit moet een spel blijven. Maar opdat het een spel zou blijven, zal de ene steeds verder, hoger, sneller willen en moeten kunnen gaan, terwijl de ander juist zal moeten kunnen blijven tot waar hij of zij geraakt is. Als ouder van een voetballertje mag het streefdoel niet zijn dat het kind op een 'nationaal niveau zou spelen. Doel moet zijn het niveau te vinden

waarop het kind het meest plezier kan beleven. Voor de ene is dat een ‘laag’ niveau, voor de ander een ‘hoog’.⁷ Het is even fout het kind te stimuleren om het boven zijn niveau te laten sporten (bijvoorbeeld vanuit frustratie bij de ouder voor wat hijzelf niet bereikt heeft), als het fout is om het kind onder zijn/haar niveau te laten sporten (omdat je het als ouder zelf niet belangrijk vindt). In beide gevallen belet je kind plezier te beleven aan het spel dat sport kan zijn.

Sport en commercie

We mogen evenwel niet naïef zijn. Zelfs als alle sporten op verschillende niveaus beschikbaar en toegankelijk zijn, dan nog is er het gegeven dat bepaalde sporten een hogere maatschappelijke waardering hebben dan andere en dat – hiermee samenhangend – bepaalde sporten meer dan andere vermengd zijn met economische en commerciële belangen wat samenhangt met de professionaliseringsgraad van de sport. Wat begint als spel en overgaat in sport, wordt in het laatste geval vaak keiharde business. Reeds op jonge leeftijd blijkt sport nog weinig of helemaal niet met spel en opvoeding te sporen..

Enkele voorbeelden. Een vader van een jonge succesvolle voetballer liet in een interview optekenen dat hij destijds zijn huis had verkocht en hij dat geld ‘geïnvesteed’ had in de opleiding van zijn zoon. Deze had het nu gemaakt en de investering begon zich terug te betalen. De toevloed van Oost-Europese tennissters heeft dan weer te maken met (naast andere factoren) het feit dat rijke westerse ‘weldoeners’ een deeltje van hun kapitaal hebben ‘belegd’ in de opleiding van jonge toptalenten. Deze worden naar de VS gehaald en reizen daarna de wereld ‘al spelend’ rond en brengen op. Of wat te denken van topvoetbalclubs die ‘wonderboys’ op heel jonge leeftijd ‘recruteren’ via ‘voetbalacademies’ in Afrika en dan op hun twaalf jaar of zelfs jonger ‘opleiden’ in Europa. Een aantal van hen ‘maken het’; de meerderheid verdwijnt in de anonimiteit, wordt ‘gedumpt’, afgeschreven als ware het onkosten gemaakt bij het productieproces.

Er valt ook geld te verdienen met sport door de individuele sporter en de directe omgeving. Een gevolg is dat sport voor bepaalde groepen van mensen een economische activiteit is, waarbij kinderen en jongeren investeringen zijn. Inzet is dan niet de ontplooiing en het geluk van het kind, maar wel financiële winst. De grens met kinderarbeid en uitbuiting is onduidelijk. Als individuele ouder moet je al heel sterk en weerbaar zijn om deze mechanismen te doorzien en eraan te weerstaan. Vanaf een bepaald niveau van sportbeoefening worden ouders als het ware ‘gechanteed’ door clubs. Dat kan gaan van verbale druk (‘als je je kind met zo’n talent niet bij ons inschrijft, dan hypothekeer je zijn latere kansen; het is nu dat het moet gebeuren!’) tot ‘omkoping’ (‘we weten dat je met je kind veel kilometers zal moeten afleggen, maar wat zou je zeggen van een reisonkostenvergoeding of een autoleasingcontract?’).

Bij dat alles vergeet men al te gemakkelijk het welzijn en de ontwikkelingskansen van het kind zelf. Wat te denken van de gevolgen voor kinderen die op jonge leeftijd weggehaald worden uit hun vertrouwde omgeving? Wat te denken van kinderen die dagelijks uren in de auto zitten? Wat te denken van kinderen die met moeite tijd vinden om de werken voor school omdat ze altijd moeten trainen? Gebeurt dit alles in het belang van het kind of spelen hier andere belangen? Wil het kind dat trouwens wel allemaal? Wordt het kind niet ‘gechanteed’?

⁷ Ik vermijd uitdrukkelijk het onderscheid recreatieve versus competitieve sport omdat dat mijn inziens niet correct is in de mate dat competitie en recreatie elkaar impliceren in sport.

(‘als je wil spelen dan moet je dat er maar allemaal voor over hebben’). Zijn dit alles geen vormen van handel in kinderen?⁸

Het is duidelijk dat ouders en kinderen hier beschermd moeten worden tegen dergelijke economische belangen. Je kan ouders die hard werken voor weinig geld niet verwijten dat ze alles doen opdat hun kind een topsporter zou worden in de hoop dat zoon of dochter het beter zal hebben dan zichzelf. Der overheid kan wel beletten dat clubs en andere belanghebbende de ouders zo kunnen manipuleren.

De geschetste ontwikkelingen zijn niet alleen maatschappelijk, maar ook strikt pedagogisch verwerpelijk. Wat er immers gebeurt, is dat op deze wijze de toekomst van kinderen en jongeren wordt afgesloten, daar waar opvoeding juist alles te maken heeft met het open houden van de toekomst van het kind.

Het openhouden van vrije tijd en toekomstperspectief

Als men het in de media heeft over problematische ouders van sporters dan denkt men op de eerste plaats aan mensen die hun kinderen overmatig stimuleren en die schelden op scheidsrechter, trainer en kinderen. Dit zijn natuurlijk reële problemen. Ouders geven hier zeker niet het goede voorbeeld en bevorderen allerminst fair play houdingen bij de kinderen. Problematischer evenwel – omdat dit voor de buitenwereld veel minder tastbaar is – is de wijze waarop bepaalde ouders het toekomstperspectief van de kinderen volledig sluiten; niet alleen door onrealistische verwachtingen, maar vooral door de sportactiviteit een dusdanige centrale plaats te geven in het leven van de kinderen, dat daarnaast en daarna geen leven meer mogelijk lijkt.

Sportbeoefening is één activiteit naast vele anderen, of zou dat toch moeten zijn. Zoals bij elke hobby zijn kinderen en jongeren er heel erg op betrokken. Het is normaal als ze er bij wijze van spreken mee opstaan en gaan slapen.⁹ De rol van ouders bestaat er nu juist in om dergelijke buitensporige betrokkenheid te doorbreken en niet verder te cultiveren.¹⁰ Ouders die voortdurend zelf bezig zijn over en met de sportactiviteit van de jongere doen dit juist niet. Voor en na een training of een wedstrijd met de jongere praten over sport is geen probleem, maar je bewijst de kinderen geen dienst door uren na een wedstrijd zelf nog bezig te zijn hierover en zeker niet door zelf nog bijkomende activiteiten te voorzien om zoon of dochter nog beter voor te bereiden. Kinderen en jongeren hebben nood aan en recht op ouders die voor hen ruimte maken voor andere bezigheden zoals gewoon spel.

Tegenover de ouder die de teveel betrokken is, zijn er ook de ouders die niet of weinig betrokken zijn. In het beste geval brengen ze hun kind naar de sportclub en halen ze het af. Dit gebeurt dan wel in zoverre de agenda van de ouders dat toelaat. Als het hen niet goed uitkomt dat het kind gaat sporten, dan kan het kind niet gaan sporten. Het zijn ook die ouders die kinderen te vroeg of te laat brengen en halen. Sport is voor hen dan niet een hobby van het kind, maar een vorm van kinderopvang. Als opvoeders van hun kind moeten ouders ook tijd

⁸ Vgl. de brief van Europeanen (o.a. Ivo Bellet, rapporteur over toekomst van profvoetbal) aan Blatter, voorzitter van de FIFA m.b.t. kinderhandel in voetbal. (<http://www.cdenv.be/files/declaration.jpg>).

⁹ Wordt bevestigd in tal van onderzoeken; zie bijvoorbeeld: http://www.cjsm.vlaanderen.be/jeugdbeleid/beleid/vlaams_jeugdbeleidsplan/documenten/samenwerkingsproject_en_sport_doelstellingennota_na2304.doc

¹⁰ Vgl. F. van Harreveld (s.d.) *Tussen droom en daad. Ouders moeten niet te betrokken zijn. Workshop.* (www.voltraweb.be/8%20oudertypes.doc)

vrij kunnen maken voor de vrije tijd van hun kind. De vrije tijd van het kind moet ook geïntegreerd worden in hun vrije tijd zodanig dat ze ook betrokken en beschikbaar kunnen zijn om met het kind over de sportactiviteiten ervaringen te delen. Een ouder die nooit aanwezig is bij de sportbeoefening van kind of jongere, kan ook niet met het kind praten over wat daar gebeurt, kan niet ondersteunen, noch relativiseren. In feite levert dergelijke ouders het kind over aan zichzelf en aan de mensen van de sportclub, in plaats van door hun betrokkenheid het perspectief van het kind te verruimen.

Een sportclub ziet een kind op de eerste plaats als een lid van de club dat komt sporten en begeleid moet worden om zich te bekwamen in die sport. Op zich is daarmee niets fout. Het kind is evenwel meer dan een sporter. Een goede sportclub weet dit en draagt er zorg voor dat hun sporters ook kinderen kunnen zijn. Op de eerste plaats gebeurt dit door de wijze waarop omgegaan wordt met de kinderen en welk soort activiteiten in het kader van de club opgezet worden. Dit alles vormt voorwerp van de opleiding van trainers en coaches. Mij interesseert hier nu vooral de rol van de ouders. Ouders zijn ‘eerste’ verantwoordelijken voor de opvoeding van hun kinderen. Het is aan hen om ervoor te zorgen dat het kind naast aan de sport ook tijd kan besteden aan andere activiteiten. Het zijn de ouders die de club kunnen en moeten wijzen op het feit dat het kind ook tijd nodig heeft voor studie en andere activiteiten. Ik kom nog terug op de wijze waarop ouders en clubs dit kunnen organiseren; hier wil ik eerst stilstaan bij de verhouding van onderwijs en sport.

Zoals je ouders hebt die zeggen dat onderwijs op de eerste plaats komt en vrije tijd zien als tijd die overblijft na het werk voor school, zo zijn er ook ouders die onderwijs ondergeschikt maken aan de sportbeoefening van het kind. Beide houdingen zijn niet correct. Zoals de school op haar relatieve plaats gewezen moet worden (denken we aan de thematiek van huiswerk), zo moet ook de sportclub op haar plaats gezet kunnen worden. Dit laatste is vooral een probleem met sportbeoefening op hogere en meer competitieve niveaus. Bij mijn weten zijn er geen cijfers beschikbaar over de relatie tussen niveau van sportbeoefening en studiekeuze. Mijn hypothese is wel dat bij toenemende leeftijd het beoefenen van sport op ‘hoog’ niveau (in termen van prestatiegerichtheid) samengaat met slechtere schoolresultaten. In deze context zou het me ook niet verwonderen dat jonge ‘topsporters’ relatief meer in TSO en BSO zitten en minder terug te vinden zijn in doorstromingsrichtingen. Het combineren van topsport en studie is reeds tussen 12 en 18 jaar een probleem. Topsportscholen zijn hierop een goed antwoord, zoals ook de samenwerking tussen clubs en scholen perspectief biedt. Het is evenwel problematisch als jongeren voor de leeftijd van 18 jaar reeds gedwongen worden te kiezen (of menen te moeten kiezen) tussen sport en studie. Het zou niet zo mogen zijn dat jongeren onder hun niveau op school gaan presteren om op hun niveau aan sport te kunnen doen; zoals het ook niet mag zijn dat jongeren slechts onder hun niveau aan sport kunnen doen omdat ze anders niet meekunnen op school. Hoewel dat niet de opzet is, menen ouders vaak dat topsportschool een vorm van beroepsonderwijs is, dat opleidt tot professioneel sporter. Zo mogen clubs de samenwerking met scholen niet opzetten om hun jonge sporters maximaal ter beschikking te hebben. Bedoeling moet steeds zijn dat de jongere die op een hoger niveau aan sport kunnen en willen doen, onderwijs kunnen genieten dat aangepast is, niet aan dat van de eisen van de sportclubs, maar wel aan de mogelijkheden en interesses van het kind. Essentieel hierbij is dat het onderwijs de jongere de mogelijkheid biedt om zich optimaal te ontplooiën en door de sportbeoefening later studie- en beroepsmogelijkheden niet uitsluit.

Uiteindelijk zijn het de ouders hier verantwoordelijk, maar het is duidelijk dat overheid (onderwijs, jeugd) en clubs hier ook hun pedagogische verantwoordelijkheden moeten nemen. Als ouder sta je immers alleen en redelijk machteloos tegen de druk van de clubs.

Dat brengt me tot mijn laatste beschouwing. Op welke wijze kunnen ouders ondersteund worden bij het opnemen van hun verantwoordelijkheid ten aanzien van de sportbeoefening van hun kind?

Naar een participatieve jeugdsportcultuur

Uit het voorgaande volgt dat de overheid duidelijk een visie moet ontwikkelen die verder reikt dan *‘zoveel mogelijk jonge sporters’* en *‘zoveel mogelijk medailles op de olympische spelen’*. Deze beide doelstellingen zijn waardevol. Echter ze staan met elkaar in tegenstelling zolang men niet een pedagogische visie heeft op jeugdsport. In deze visie moet de optimale ontplooiing van elk kind het uitgangspunt zijn. Centrale bekommernissen zijn dan – minimaal – de volgende: (1) sport is een vorm van vrijetijdsbesteding waarin kinderen zich kunnen uitleven overeenkomstig hun talenten en interesses, en (2) de onvermijdelijke prestatiegerichtheid en competitiviteit van sport en het daarmee samenhangende fenomeen van topsport mag niet ten koste gaan van de andere mogelijkheden en belangstellingen van de jongeren. Omwille van het eerste punt moet vooral het *‘intrinsieke goed’* van sport bewaakt worden: m.n. fair play. In sport gaat het niet alleen en zozeer om uitblinken, maar wel om het zich meten met elkaar in respect voor zichzelf, elkaar en de spelregels. Naargelang de sporttak zullen hierbij andere accenten gelegd worden: bij individuele sporten zal bijvoorbeeld dopinggebruik een belangrijk punt zijn, terwijl bij groepssporten excelleren in teamverband eerder een topic zal zijn.. Het tweede punt vertaalt zich in de zorg voor de combinatie van sport, onderwijs en andere bezigheden van kind en jongere. Investeren in de sportieve talenten van de jongere mag de toekomst niet sluiten voor andere interesses en talenten.

Het behoort hier niet tot de opzet van mijn bijdrage noch tot mijn deskundigheid om aan te geven op welke punten de overheid hier taken heeft op te nemen. Vanuit de bekommernis voor de positie van de ouder en tegen de achtergrond van de noden en rechten van kind en jongere, wil ik wel wijzen op de noodzaak van een mentaliteitswijziging binnen de wereld van sportclubs.

De meeste sportclubs hebben inderdaad de visie dat de sportclub een plaats van opvoeding is. Zij zullen dan ook mijn bekommernissen delen. Dat zij zich bewust zijn van de ernst van de situatie blijkt uit het feit dat de laatste jaren de meeste clubs een duidelijke pedagogische visie hebben en deze ook verwoorden in (zeg maar) een *‘pedagogisch project’* en vertalen naar reglementen, afspraken en *‘ethische codes’* voor trainers, ouders en kinderen. De bevoegde minister verklaarde – naar aanleiding van de campagne van Klasse voor ouders – dat aansluitend bij dergelijke ethische codes ook sancties zouden moeten voorzien worden voor betrokkenen als deze zich niet houden aan de regels van fair play.

Uit het voorgaande is reeds gebleken dat de problematiek niet beperkt mag worden tot fair play, maar dat ook het openhouden van de ontplooiingskansen van kinderen en jongeren aandachtspunt moet zijn. Het gaat bovendien om veel meer dan visies, reglementen en sancties. Mijn inziens moet wat dit laatste betreft een heel ander spoor gevolgd worden, één waarmee sportclubs traditioneel niet vertrouwd zijn: participatie.

Sportclubs hebben een cultuur waarin van ouders en kinderen geen inspraak verwacht wordt. Ouders mogen meehelpen, maar worden als ouders niet of nauwelijks betrokken bij het beleid van een club. Het is niet verwonderlijk dat men denkt in termen van opgelegde regels en

opgelegde sancties en niet in overweging neemt om samen met de ouders een visie uit te werken of met de ouders over de club als opvoedingsmilieu na te denken. Waarom niet in de plaats van het opleggen en laten tekenen van een ethische code, samen met de ouders overleggen over wat in zo'n code zou moeten staan. Waarom deze niet samen uitwerken en deze samen in praktijk brengen? Op deze wijze zullen alle actoren niet alleen meer betrokken worden op de aangelegenheden van de sportclub, maar zullen ook de bekommernissen van de ouders structureel aan bod kunnen komen en een plaats kunnen krijgen in het beleid van de club. Nu nemen ouders meestal kennis van beslissingen van de clubs bijvoorbeeld over momenten van trainingen, wedstrijden, extra-activiteiten, naar dewelke zij zich hebben te schikken. Onvrede – en die is er vaak juist omdat te weinig vanuit de positie van de ouder en van de gehele situatie van het kind gedacht wordt – kan dan niet anders geuit worden dan 'in de kantine onder ouders', 'naast het veld', of tegenover 'iemand die men kent'.

Hetzelfde geldt voor beslissingen en keuzes van trainers en coaches betreffende zoon of dochter. De overheersende cultuur is er een van morren wanneer men het niet eens is met de trainer en het fantaseren over mogelijke redenen voor beslissingen. Veel onvrede zou voorkomen kunnen worden als trainers competenter zouden zijn in het communiceren over beslissingen.

Dit geldt trouwens niet alleen naar ouders toe, maar ook naar de jonge sporter. Het is niet gemakkelijk om met een kind of een jongere (en ook niet een ouder) te praten over individuele prestaties, over niet ingeloste verwachtingen, over ambities; en wel omdat die onderwerpen zo persoonlijk zijn, verband houden met zelfwaardegevoel en emotioneel zwaar geladen zijn.

Ik zou pleiten voor het versterken van de communicatiecultuur in sportclubs als een belangrijk instrument niet alleen om fair gedrag te bevorderen, maar ook om de rechten van kinderen en ouders centraal te stellen. Dergelijke cultuur kan bewerkt worden door enerzijds participatieve structuren op te zetten en anderzijds door de communicatieve competenties van alle betrokkenen te verbeteren. Waarom geen 'participatieraad' zoals in andere pedagogische organisaties en instellingen? Waarom zouden we niet denken aan het systematisch organiseren van overleg tussen kinderen en trainers/coaches en ouders, en dat niet alleen op en als evaluatiemomenten, maar op geregelde tijdstippen om naar elkaar te luisteren en van elkaar te leren?

Er is trouwens voldoende evidentie vanuit andere contexten dat tijd en energie investeren in overleg geen verloren moeite is, maar juist het functioneren van organisaties en het bereiken van de doelstellingen ten goede komt.¹¹ De hoge verwachtingen inzake de positieve pedagogische effecten van sportbeoefening zullen maar ingelost kunnen worden wanneer gewerkt wordt aan de communicatie- en participatiecultuur van sportclubs.

¹¹ Vgl. R. Diekstra, M. van den Berg & J. Rigter (2004). *Waardenvolle of waardenloze samenleving? Over waarden, normen en gedrag in samenleving, opvoeding en onderwijs*. Uithoorn: Karakter Uitg.